

Sygn. akt II UK 151/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 listopada 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z wniosku B. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G.
o zasiłek chorobowy i o zwrot zasiłku chorobowego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 21 listopada 2019 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w G.
z dnia 27 października 2017 r., sygn. akt VII Ua (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 27 października 2017 r., VII Ua (...), Sąd Okręgowy w G. oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w G. od wyroku Sądu Rejonowego w G., którym Sąd ten zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego z dnia 28 czerwca 2016 r., odmawiającą wnioskodawczyni B.S. prawa do zasiłku

chorobowego za okres od dnia 5 kwietnia 2015 r. do dnia 19 września 2015 r. oraz zobowiązującą ją do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego wraz z odsetkami w łącznej kwocie 14479,94 zł, w ten sposób, że zwolnił ubezpieczoną z obowiązku zwrotu pobranego zasiłku chorobowego wraz z odsetkami, oddalając odwołanie w pozostałym zakresie.

Sąd Rejonowy ustalił, że wnioskodawczyni podlegała obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, w tym chorobowemu, z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę u płatnika składek Politechniki (...) w G.. W dniu 12 grudnia 2012 r. zawarła ona na czas nieokreślony umowę zlecenia z Komisją Zakładową NSZZ „S.” w Politechnice (...) na wykonywanie usług dotyczących m.in. prowadzenia dokumentacji księgowo – podatkowej, w tym w sprawach z zakresu ubezpieczenia społecznego i zdrowotnego, a także spraw pracowniczych oraz reprezentowania zleceniodawcy w zakresie tych spraw. W okresie od dnia 22 marca 2015 r. do dnia 19 września 2015 r. wnioskodawczyni była niezdolna do pracy w związku z przebytym złamaniem i leczeniem operacyjnym kończyny dolnej, otrzymując zasiłek chorobowy. Za okres ten w związku z pracą na rzecz Komisji Zakładowej NSZZ „S.” otrzymała wynagrodzenie w pełnej wysokości, wykonując czynności zgodnie z umową zlecenia. Według ustaleń Sądu pierwszej instancji, wnioskodawczyni nie została pouczona przez płatnika o warunkach i zasadach przysługiwania zasiłku chorobowego oraz o okolicznościach utraty tego prawa.

Zaskarżoną odwołaniem decyzją organ rentowy, powołując się na art. 17, art. 66 i art. 68 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1368 ze zm. dalej „ustawa zasiłkowa”) oraz art. 84 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm., dalej „ustawa systemowa”), odmówił ubezpieczonej prawa do zasiłku chorobowego za okres od dnia 5 kwietnia 2015 r. do dnia 19 września 2015 r. oraz zobowiązał ją do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego za ten okres wraz z odsetkami w łącznej kwocie 14.479,94 zł.

Uwzględniając odwołanie wnioskodawczyni Sąd Rejonowy zmienił zaskarżoną decyzję i zwolnił ubezpieczoną z obowiązku zwrotu pobranego nienależnie zasiłku chorobowego wraz z odsetkami. W uzasadnieniu wyroku Sąd

wskazał, że wnioskodawczyni - z racji bezspornej niezdolności do pracy - nabyła prawo do zasiłku chorobowego, które utraciła na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, wykonując w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową (na podstawie umowy zlecenia). Sąd powołał się w tym zakresie na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2008 r., II UK10/07 (OSNP 2009 nr 9-10, poz. 123), w którym wskazano, że „praca zarobkowa w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy nie musi być wykonywana w pełnym wymiarze. Pozytywna kwalifikacja pracy zarobkowej w czasie niezdolności do pracy nie jest też zależna od faktycznego osiągania zarobku, gdyż wynika z samego podjęcia działań stanowiących realizację obowiązków pracowniczych”.

W ocenie Sądu Rejonowego, nie można jednak uznać, że wnioskodawczyni jest zobowiązana do zwrotu otrzymanego świadczenia (zasiłku chorobowego) jako nienależnie pobranego, bowiem świadczenie nie zostało wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów czy w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd organu rentowego. Niewątpliwie wskutek podjęcia pracy o charakterze zarobkowym, zaszły okoliczności powodujące ustanie prawa ubezpieczonej do zasiłku chorobowego i wstrzymanie jego wypłaty. Jednakże przepis art. 84 ust. 2 ustawy systemowej jednoznacznie warunkuje, aby osoba pobierająca świadczenie była również pouczona o braku prawa do pobierania tego świadczenia. Sąd wskazał, że ani płatnik zasiłku ani pozwany nie dokonali żadnego pouczenia ubezpieczonej w tym zakresie. W konsekwencji należało uznać, że o ile podjęcie pracy zarobkowej przez ubezpieczoną w okresie orzeczonej niezdolności do pracy spowodowało utratę przez nią prawa do zasiłku chorobowego w myśl art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, co czyni prawidłową w tym zakresie decyzję organu rentowego, to jednak w okolicznościach sprawy - wobec braku odpowiedniego pouczenia o braku prawa do pobierania zasiłku - niemożliwe jest uznanie, że tak pobrany zasiłek stał się świadczeniem nienależnie pobranym i podlega zwrotowi w myśl art. 84 ust. 1 ustawy systemowej.

Sąd Okręgowy w G., oddalił apelację organu rentowego, dzieląc stanowisko Sądu pierwszej instancji, że skoro ubezpieczona nie została pouczona o braku prawa do pobierania świadczenia, to nie ma podstaw do przyjęcia, że świadczenie to było nienależnie pobrane i podlega zwrotowi.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku, zaskarżając go w całości, pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 84 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej w związku z art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej poprzez uznanie, że ubezpieczona nie jest zobowiązana do zwrotu wypłaconego jej zasiłku chorobowego za sporny okres, bowiem nie była pouczona przez organ rentowy o braku prawa do jego pobrania jako świadczenia nienależnego. Wskazując na powyższe, wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania kasacyjnego.

W toku postępowania kasacyjnego organ rentowy złożył kopię decyzji z dnia 21 czerwca 2019 r., w której zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 28 czerwca 2016 r., w ten sposób, że zobowiązał ubezpieczoną do zwrotu odsetek od nienależnie pobranego świadczenia od dnia doręczenia decyzji zmieniającej, do dnia zwrotu kwoty nienależnie pobranego świadczenia, w pozostałym zakresie utrzymując zaskarżoną decyzję w mocy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę tylko w granicach podstawy i wskazanego zarzutu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Związany jest też ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Wstępnie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. Z przepisu tego wynikają dwie niezależne przesłanki utraty prawa do zasiłku: 1) wykonywanie pracy zarobkowej w okresie niezdolności do pracy; 2) wykorzystanie zwolnienia w sposób niezgodny z jego celem. Do utraty prawa do zasiłku wystarczy zaistnienie jednej z nich. Orzecznictwo Sądu Najwyższego zasadniczo przyjmuje, że wszelka aktywność zarobkowa w okresie pobierania

zasiłku powoduje taki skutek, uznając jednak, że od tej zasady mogą istnieć odstępstwa uzasadnione zwłaszcza sporadycznym i formalnym charakterem czynności ubezpieczonego lub ich niezbędnością dla kontynuacji działalności gospodarczej, jak niektóre czynności związane z zatrudnianiem pracowników, opłacanie czynszu itp. Możliwość uznania, że nie dochodzi do utraty prawa do zasiłku chorobowego, w przypadku aktywności zmierzającej do osiągnięcia zarobku w czasie pobierania tego zasiłku, występuje jednak tylko wówczas, gdy ma ona charakter incydentalny i wymuszony okolicznościami. Stanowisko dopuszczające tego rodzaju wyjątki jest już wyraźnie ukształtowane w orzecznictwie trafnie przywołanym przez obydwie sądy orzekające w sprawie.

W ustalonym stanie faktycznym, niekwestionowanym w skardze kasacyjnej, ubezpieczona w okresie od dnia 22 marca 2015 r. do dnia 19 września 2015 r. była niezdolna do pracy i otrzymywała zasiłek chorobowy. W tym samym okresie, zgodnie z umową zlecenia, wykonywała czynności na rzecz Komisji Zakładowej NSZZ „S.” i otrzymała wynagrodzenie w pełnej wysokości, co powodowało utratę prawa do zasiłku chorobowego na podstawie przywołanego wyżej art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 84 ustawy systemowej trzeba przypomnieć, za wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2019 r., III UK 11/18 (OSNP 2019 nr 9, poz.115), że podstawowym warunkiem uznania, że wypłacone świadczenie podlega zwrotowi w myśl przepisu art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej jest, po pierwsze, brak prawa do świadczenia oraz, po drugie, świadomość tego osoby przyjmującej to świadczenie, płynąca ze stosownego pouczenia. Kwestia zwrotu nienależnie pobranego świadczenia z ubezpieczenia chorobowego uregulowana została także w art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej, zgodnie z którym w przypadku pobrania nienależnego świadczenia z winy ubezpieczonego lub wskutek okoliczności, o których mowa w art. 15-17 i art. 59 ust. 6 i 7, wypłacone kwoty podlegają potrąceniu z należnych zasiłków bieżących lub innych świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Nie jest wątpliwe w okolicznościach sprawy, że ubezpieczona nie została pouczona przez organ rentowy o braku prawa do pobierania zasiłku chorobowego w przypadku wykonywania pracy zarobkowej w czasie pobierania tego świadczenia. Jednakże

brak ten, biorąc pod uwagę charakter sprawy nie może być uznany za wystarczający do stwierdzenia, że pobrane świadczenie (zasilek chorobowy) miało charakter świadczenia nienależnie pobranego. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2017 r., I UK 287/17 (LEX nr 2382448), przyjęto, że ustalenie, iż ubezpieczony pobierający zasiłek chorobowy nie był pouczony o braku prawa do tego świadczenia (art. 84 ust. 2 pkt 1), nie jest wystarczającą podstawą do stwierdzenia, że nie obciąża go obowiązek zwrotu pobranego zasiłku chorobowego, do którego utracił prawo wskutek wykonywania w okresie pobierania świadczenia pracy zarobkowej. Sąd powinien bowiem rozważyć, czy mimo nieziszczenia się określonej w art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej przesłanki zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, zasiłek chorobowy został wypłacony na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2017 r., II UK 699/15 (LEX nr 2255424), stwierdzono, że „błąd” wiąże się zawsze z pierwotną wadliwością rozstrzygnięć organu rentowego lub odwoławczego, z etapem ustalania prawa do świadczeń, a jego istotną cechą konstrukcyjną, odróżniającą od innych uchybień organów rentowych lub odwoławczych, jest istnienie fałszywego wyobrażenia organu o stanie uprawnień wnioskodawcy, wywołanego na skutek świadomego zachowania osoby pobierającej świadczenie. Z orzecnictwa wynika, także że ramy zachowań kwalifikowanych jako świadome wprowadzenie w błąd organu rentowego lub odwoławczego zakreśla się szeroko. Zalicza się do nich bezpośrednie oświadczenie nieprawdy we wniosku o świadczenia, przemilczenie przez wnioskodawcę faktu mającego wpływ na prawo do świadczeń, złożenie wniosku w sytuacji oczywiście nieuzasadniającej powstania prawa do świadczenia oraz okoliczność domniemanego współdziałania wnioskodawcy z innymi podmiotami we wprowadzeniu w błąd organu rentowego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2011 r., II UK 194/10, LEX nr 786392). Zatem jeżeli ubezpieczona, tak jak w niniejszej sprawie, przedłożyła za sporny okres zaświadczenia lekarskie o niezdolności do pracy, a jednocześnie, co ustalono bezspornie, w tym samym okresie świadczyła pracę zarobkową, to wprowadziła w ten sposób organ rentowy w błąd co do okoliczności

warunkujących powstanie prawa do zasiłku chorobowego. Innymi słowy, zdaniem Sądu Najwyższego, obowiązku pouczenia o utracie prawa do zasiłku chorobowego w okolicznościach określonych w art. 17 ustawy zasiłkowej nie regulują wprost dyspozycje art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, w konsekwencji zgodzić się trzeba ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w wyrokach z dnia 12 września 2018 r., III UK 124/17 (LEX nr 2549437), oraz z dnia 20 sierpnia 2019 r. II UK 76/18 (LEX nr 2633617), że nie jest wymagane uprzednie pouczenie o możliwości utraty pobranych zasiłków z przyczyn ustawowo określonych, między innymi w art. 17 ustawy zasiłkowej, których wystąpienia nie można z góry zakładać ani przewidzieć.

Tym samym, podzielając ten pogląd, należało uznać, że odmienne stanowisko przyjęte w zaskarżonym wyroku nie zasługuje na aprobatę, wobec czego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c.).

as